

Dr. phil. Jacob Jacobsen Dampe

ADJUNKT VED SLAGELSE LÆRDE SKOLE,
SLAGELSE'S FØRSTE REDAKTØR

af

Amtslæge, Dr. med. *Jakob Jakobsen*, Vejle

Jeg har ofte i min Skoletid i Slagelse passeret den gamle Kirkelade i Rosengade, som fra 1616 til 1809 husede Byens lærde Skole og dør staaet stille foran den Mindetavle paa Muren, der fortæller om de berømte Elever Balle, Baggesen, Bredahl, Rosenkilde, Ingemann og H. C. Andersen, der var udgaaet fra denne Skole enten i selve dette Hus eller fra det Hus i Bredegade, der rummede Skolelokalerne fra 1809 indtil den „sorte“ Skole efterfulgtes af den mere praktisk betonedede Slagelse kommunale Realskole omme i Skolegade i 1858 — ogsaa den er nu overgaaet til andet Formaal. Jeg er selv udgaaet fra denne Slagelse gamle Realskole — det var i 1922, før der igen blev Mulighed for at blive Student fra Slagelse i den nye Almenskole i Herrestræde.

Paa Christian den Fjerde's Skolehus ved Sct. Mikkelkirke er der ingen Mindetavle for Lærerne — og om der havde været, er det vel tvivlsomt om den Mand, med hvem jeg tilfældig har en Navnelighed, Dr. phil. Jacob Jacobsen med Familienavnet Dampe var blevet nævnt dør, han var jo kun

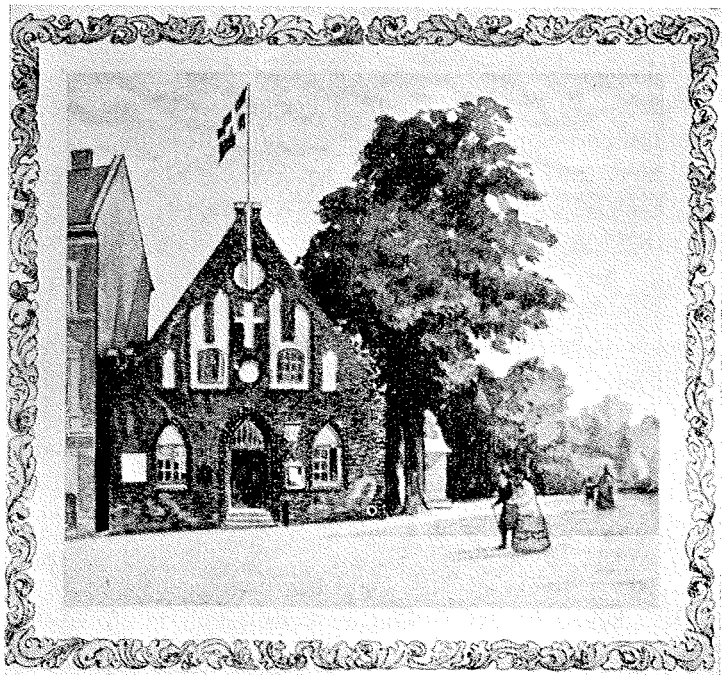
„en Forbryder“, straffet og straffet haardt for sine „oprørske Tanker“, som ikke 30 Aar senere — med Junigrundloven af 1849 — skulde blive lyst i Kuld og Køn. Dr. J. J. Dampe er med Rette af Carl Dumreicher kaldt „Liberalist før Liberalismen oprandt“¹).

Min Tilknytning til et amtshistorisk Samfund som Formand for Redaktionsudvalget og Medudgiver af Vejle Amts Aarbog har bragt mig paa Sporet af et om man saa maa sige Kildeskrift til Forstaaelsen af Dr. Dampe, der af sin Samtid blev saa frygteligt misforstaaet. En tidligere Bestyrelseskollega i Vejle Amts historiske Samfund har henledt min Opmærksomhed paa sin Far's Capitain J. C. Johansen's Afhandling fra 1895 i „Historisk Tidsskrift“ — stadig den udførligste Skildring af J. J. Dampe's Liv og Skæbne²).

Da der ikke hidtil i „Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt“ har været skrevet om denne ejendommelige Adjunktskæbne, har jeg fundet Anledning til nu i 150-Aaret efter hans Slagelse-tid at opridse lidt af denne Mands Livs-skæbne, vel vidende, at det ikke er nye eller hidtil ukendte Træk, jeg har at tilføje, men alligevel i det Haab, at hans Livsløb kan interessere en og anden indenfor Læserkredsen af „Historisk Samfund for Sorø Amt“'s Aarbog.

I et beskedent københavnsk Haandværkerhjem fødtes Jacob Jacobsen Dampe i 1790. Faderen, Jacob Frandzen Dampe var Skrædermester og boede i Vognmagergade. I Trinitatis Sogns Kirkebog kan man læse, at Skræderens Søn blev holdt over Daaben d. 17. Januar 1790 og i Daaben fik Navnet Jacob. Skrædersønnen var et lyst Hoved, og ved Hjælp fra Inspektøren ved kgl. Frederiks Hospital blev han antaget i Metropolitanskolen som 9-aarig. 5 Aar senere —

i Oktober 1804 — blev han Student med 1. Karakter og i 1809, endnu før sit 20 Aar, blev han cand. theol. med bedste Karakter. Fra Metropolitanskolen dimmitteredes ogsaa i 1804 den senere Stænderdeputerede, Professor Frederik Peter

Den gamle Latinskole i Slagelse (Akvarel fra Festadressen til Rektor F. C. B. Dahl ved hans Afsked). — Desværre findes selve den Bygning, hvor Dampe havde sit Virke, ikke mere, den er nedrevet for at give Plads for en Sparekassebygning. Latinskolen havde her i Kirkeladen til Huse til 1809 2 Aar før Dampe kom til Slagelse.

Jacob Dahl, hvis Søn Frederik Clements Bendtsen Dahl skulde blive den siden meget kendte Slagelserektor, der døde 23. Febr. 1920. Jeg husker denne som en aandsfrisk Olding fra et Besøg paa sin gamle Skole under den første Verdenskrig, og jeg havde den Lykke iblandt Realskolens Elever at blive udvalgt til i 1922 at rejse alene til København d. 10. Februar for at lægge en Krans paa hans Grav ved 100-Aarsdagen for hans Fødsel.

Frederik Peter Jacob Dahl var længere om sit theologiske Studium end Vennen Dampe. Efter Embedseksamen i 1812 var han en kort Tid Docent i Filosofi ved Christian Frederiks Universitetet i Oslo. Han blev i 1818 kaldet til Overlærer, siden Rektor, ved Frederiksborg Latinskole, men maatte som 52-aarig søge sin Afsked p. Gr. a. sit Valg til Stænderforsamlingen i 1841. Han maatte dog opgive sin parlamentariske Løbebane allerede Aaret efter, fordi han flyttede til København, hvor han i 1854 blev titulær Professor. Her døde han i 1864.

Slagelserektoren, Fr. C. B. Dahl fandt i sin Fars efterladte Papirer en Korrespondance med Dr. Dampe fra dennes Slagelsetid. Dampe og F. P. J. Dahl var ikke blot Studenterkammerater, men nære Venner, der vedligeholdte Forbindelsen Livet igennem. Rektor Dahl har udgivet disse Breve og kalder dem selv „et Supplement til Capitain Johansens Charakteristik af Dampe“, hvorfor de nedenfor skal gengives i deres Helhed. Dampe var paa dette Tidspunkt, hvor Dahl endnu som stud. theol. opholdt sig i København, saa „langt borte“ fra det danske Aandscentrum i København, at han maatte have Bistand af Dahl for at hjemlaane Bøger fra Universitetsbiblioteket; i vore Dage er det jo lidt svært

at forstaa, at disse 90 km skulde være en saa uovervindelig Afstand, men man erindre Tiden før Jernbanens Dage, hvor den agende Post var den eneste Forbindelse med Hovedstaden.

Dampe erhvervede Københavns Universitets Guldmedalje for en Prisopgave i Æstetik 1808 (om Modersmaalet). Skønt da kun 18 Aar gammel fremkom han ikke tre Aar senere med et Retskrivningsforslag, bl. a. med Afskaffelsen af de store Bogstaver, som først en Hartvig Frisch havde det tvivlsomme Held at faa gennemført.

Dampe skrev i Slagelse sin filosofiske Doktordisputats, den handlede om Etiken i Koranen og var, som Skik og Brug var, skrevet paa Latin. I Kraft af et dybtgaaende Sprogstudium, som aftvang den lærde sprogkyndige Peder Erasmus Müller, senere Sjællands Biskop, den mest velvillige Ros, fuldførte Dampe dette Arbejde uden nogen Sinde at have hørt Arabisk, alene ved hvad han ved Selvstudium havde tilregnet sig uden nogen Lærers Hjælp. Til Forstaaelse af at det overhovedet var muligt for en 22-aarig ung Theolog at skrive en filologisk Doktordisputats af et saadant Karat, at den straks blev antaget, maa jeg have Lov at citere Rektor Dahl's Kommentar fra 1898 i Personalhistorisk Tidsskrift³):

„Dampe og min Fader blev Studenter i samme Aar, 1804. Til Datidens akademiske Øvelser i at skrive og tale Latin — hvori min Fader blev en almindeligt anerkjendt Mester — føiede de sammen med Islændingen C. Arnesen de langt sjældnere Øvelser i at tale Græsk, hvorom jeg mindes Udtalelser af min Fader. Muelig have disse Samtaleøvelser og overhovedet Fællesskab særlig i sproglige Interesser indledet det Venskab mellem min Fader og Dampe, hvorom dennes Breve vidne. Min Faders Bortflytning fra Kjøbenhavn til Frederiksborg (i 1813), midlertidige Ansættelse (fra

Januar 1816 til Juli 1817) ved Christiania Universitet og Kaldelse (3. November 1818) til Overlærerembedet ved Frederiksborg lærde Skole afbrød den Leilighed, han havde havt til at yde Dampe de literære Tjenester og Raad, som Nærheden ved de københavnske offentlige Bibliotheker havde begunstiget. Men at Venskabet vedblev, derom vidner ikke blot nedenstaaende Erklæring fra min Fader, men ogsaa den inderlige Deeltagelse og Medfølelse, jeg oftere har hørt ham udtale om den Vanskjæbne og ubarmhjærtige Behandling, der ramte Dampe.“

Dampe var ubetvivleligt velbegavet, men han vidste det ogsaa selv. Han var tillige sikkert kantet af Væsen og ikke altid lige nøjeregnende i sin Holdning til, hvad man ansaa for god Skik og Brug. Han vandt sig derved Fjender — og det er muligt, at man skal søge ikke saa lidt Aarsag til hans Vanskæbne i denne Mangel paa Respekt for Omgivelsernes Tænkemaade.

Dette viser sig allerede i hans første Embedsansættelse. Han var jo som 19-aarig blevet cand. theol., og han søgte og fik i 1810 Ansættelse som Adjunkt ved Vordingborg Middel-skole, men efter Ansættelsen rejste han ned til Byen, og han ytrede her under et kortvarigt Besøg forud for sin paatænkte Flytning paa en saa stødende Maade sin Misfornøjelse med Ansættelsen, at denne blev tilbagekaldt, endnu inden han var tiltraadt!

I 1811 lykkedes det ham at blive konstitueret i en tilsvarende Stilling ved Slagelse lærde Skole, hvor den energiske og dygtige Professor Peter Wøldike var Rektor. Wøldike var allerede paa dette Tidspunkt en syg Mand og døde endnu samme Aar, som Dampe var ankommet til Slagelse. Han efterfulgtes af den ikke særligt fremragende T. C. E. Vithu-

sen, der hurtigt igen satte overstyr den Disciplin, som Wøldike havde faaet genoprettet, og efter Rektorudnævnelsen i 1813 gik det hurtigt tilbage for Skolen.

Det er ret karakteristisk, at flere af de førnævnte berømte Elever udtaler sig ret nedsættende om deres Skoletid; Tugtens Ris brugtes flittigt, P. Arnskov fortæller⁴), at der omtrent blev slidt et Ris op hver Uge. Det kan synes næsten symbolsk, at Rektor Dahl senere faar Skolen givet et Valgsprog, opsat over Døren paa Latinskolens Efterfølger, Realskolen: „Ave og Ast gjør frels og fast“. Vi er sikkert ikke saa faa nulevende Skoleelever fra Slagelse, som har erfaret tilstrækkeligt tydeligt, at man „avedes“ i Slagelse Skole endnu i vor Tid.

Men Dampe blev altsaa ansat i Slagelse — i 1811 og paa Prøve, først i 1812 blev han fast ansat — og han maa altsaa forlade det København, hvor efter hans og mange andres Opfattelse, Aandslivet i Danmark alene kunde trives, og hvor i hvert Fald han fornemmeligt følte sig hjemme.

Han er midt i Trykningen af sin Retskrivningsafhandling, som foran er omtalt: „Forsøg til en Opløsning af Problemerne i den danske Retskrivning“ og maa nu overlade den sidste Afpudsning til Studenterkammeraten Dahl. Han vil gerne have de sidste Rettelser med for ikke at udsætte sig for unødige Kritik, og han vil gerne selv have Haand i Hanke dermed: „Dersom sligt er tilbage og endnu kan rettes, saa send mig det Hele, naar Mine Møbler kommer herved“, skriver han til Dahl.

Dampe er altsaa paa dette Tidspunkt, det er d. 24. Januar 1811, endnu ikke definitivt flyttet med sit Bohave til Slagelse. Men i det næste Brev, 2 Mdr. senere, skriver han følgende:

Til

S. T. Hr. Studios. Dahl

boende i store Larsbjørnstræde Nr. 173
i Kjøbenhavn.

Slagelse d. 24. Marts 1811

Min bedste Ven!

Jeg har nu i et Par Uger levet i min nye Forfatning, og Tiden gaer prægtigt fremfor før. Bare den gaer snurr! hurrr! løber Tidens Hjul, og Menneskene ere jo allergladest og finde det at være den allerstørste Lykke naar tiden gaer snart; underligt nok, som om det just skal være den allerstørste Lykke i Livet, at faae hurtigt Has paa Livet. Dog deraf kan uddrages een Levereggl og det er den, at naar Du vil filosofere min Ven! som jeg nu, maa Du tage mere, end eet Qvartark Papir for Dig. Nu skal man see, mine verdslige Sager kan neppe rummes paa det andet; derfor strax frem med dem: nemlig først: har Du slet ingen Yttring, mundtlig eller skriftlig, seet eller hørt om min Bog? hvis ikke, er jeg bange, den gaar i Lethe. Svar mig dog derpaa samvittighedsfuldt og nøie efter Løfte! Dernæst: vil Du vel gjøre mig den Tjeneste, til Dig at laane Golii arabiske Lexicon paa Universitets Bibliothek (thi til mig saa langt borte veed jeg af Forespørgsel, at den ikke laanes) og maaskee sende mig den, hvilket jeg da nok skulde besøge. Det er mig overmaade vigtigt. Maaskee Nyerup henviser Dig til En af Bibliothekets Opsynsmænd, men gaae da ikke til P. E. Müller, thi han, er jeg bange, nægter det; naar Du blot har En af de Andres Minde, er det nok. Dernæst: kan Du ikke skaffe mig at vide, hvad, til den arabiske Litteratur hørende, Grammatiker, Ordbøger, Oversættelser, Comentarer o. s. v. Bibliotheket eier? Vil Du gjøre mig den Tjeneste eller dog svare mig snart.

Din Dampe.

Det er altsaa Begyndelsen til Doktordisputatsen, Dampe nu gør. Det synes som om han i Slagelse ikke disponerer over

et eneste arabisk Værk, end ikke selve Koranen, som han behandler.

Den arabiske Ordbog af Golius, som han hentyder til i Brevet, er saavidt man kan skønne „Jacob Golius: Lexicon arabico-latinum“ udgivet af den hollandske Professor i 1653 (Golius var Professor i Leyden og levede fra 1596 til 1667); det var faktisk det eneste brugbare Værk helt indtil den tyske Orientalist Freytag i Aarene 1830—37 fremkommer med sit 4-Binds arabisk-latinske Leksikon. De nævnte Nyerup og P. E. Müller er senere betydningsfulde danske Videnskabsmænd, de har aabenbart paa dette Tidspunkt haft Ansættelse ved Universitetsbiblioteket, og naar Dampe benævner dem „Opsynsmænd“, bør man ikke glemme, at denne Titel ikke helt dækker den nutidige Værdi af Ordet, det er statsansatte Embedsmænd, som har udøvet et Tilsyn i Biblioteket samtidig med, at de selv har arbejdet videnskabeligt indenfor Bibliotekets Rammer.

— Der gaar kun en Uge, før Dampe utaalmodigt paany skriver til sin Studenterkammerat og Mellemmand i København:

Til S. T. Hr. Studios. Dahl

Slagelse 31. marts 1811

Bedste Ven!

Da jeg ikke siden har hørt Noget fra Dig, er jeg bange, at Du ikke har faaet mit sidste Brev; jeg vidste rigtignok ikke Dit Nummer bestemt. Jeg bad Dig deri, om Du maaske kunde laane Golii eller et andet (ligesaa godt) arabisk Lexicon paa Universitetsbibliotheket, og da laane mig det herud. Dig, som opholder Dig i Byen, troer jeg vist ikke, at de nægte det, og jeg troer heller ikke, at de snart vil fordre det tilbage, da det bruges sjælden. Jeg gad høre Treschows Mening om min Retskrivning. Dersom han

ikke har læst den, saa tag et Exemplar hos min fader — til Dig selv har min Fader længe havt et — skriv lidt herom i mit Navn, giv ham det fra mig, og siig mig saa siden hans Dom.

Din Dampe.

skriv mig dog snart til
og skriv mig Dit Nummer till!

Den i Brevet nævnte Treschow, i hvis Bedømmelse af sit Arbejde Dampe er saa interesseret, er formentlig hans tidligere Filosofiprofessor, Niels Treschow (1751—1833); man maa vel i denne Forbindelse ikke se bort fra, hvor meget mindre Universitetet i København var for 150 Aar siden, Professorer og Studenter kendte hinanden betydeligt bedre, end de gør i Dag, og var som Følge deraf ogsaa naturligt interesseret gensidigt i det videnskabelige Arbejde, som fortsattes ud over Universitetsstudierne — hvad vist Professorerne iøvrigt ogsaa er i høj Grad i Dag.

Efter dette fornyede Klagesuk hører Dampe fra Vennen og aabenbart ret omgaaende. Han kvitterer elleve Dage senere med et nyt Brev, nu med den fuldstændige Adresse og det rigtige Gadenummer (173 — Gadernes Nummerfortegnelse var dengang en helt anden end de er i Dag).

Til

S. T. Hr. Studios. Dahl

boende i store Larsbjørnstræde Nr. 173
i Kjøbenhavn

Slagelse d. 11. April 1811

Bedste Ven!

Jeg er dig overmaade meget forbunden for al den Umage, Du har gjort Dig for min Skyld; den ene Deel af Heptagloten, som Du har skaffet mig og som jeg idag, tilligemed Agrumia, rigtig

har bekommet, har kun gjort mig mere lysten efter den anden Deel, uden hvilken denne alene vil være mig kun lidet brugbar, som indeholdende ikke engang det halve Alfabet af Ordbogen; saavidt jeg har gjort et Par Prøver dermed, troer jeg nok, jeg vil kunne gjøre Brug af den, og jeg beder Dig derfor, saasart Du kan, at skaffe mig den anden Deel, som Du har været saa god at love mig, og bringe den op til min Fader, at jeg med næste Leilighed kan faae den herud. Tak ogsaa for den Opskrift, Du har taget af Eichhorn; endskjøndt allerede Bastholm, som eier Eichhorn, har viist mig hele den arabiske Litteratur deri, saa har jeg dog her Din Opskrift bestandig paa rede Haand, uden at behøve at tye hvert Øieblik til ham. Dit Raad at henvende mig til Moldenhauer vil jeg opsætte at anvende, indtil jeg faaer nogle Sager i Rigtighed med ham. Men lidet arabisk har dog vel Universitetsbibliotheket, endskjøndt Ingen af dets Opsynsmænd ere Orientalister; dersom Du vilde vise mig den Godhed, kunde Du jo blot forlange at see, hvad i det Arabiske Bibliotheket kunde eie, (saaledes har jeg ofte været derinde og gennemseet alle Bøgerne i et vist Fag) eller i det mindste faae dem at see i Protocollen.

Dersom enten disse (en anden Gang skal jeg optegne flere) eller andre (det skulde være underligt, om Bibliotheket skulde have to arabiske Grammatiker, hvilke jeg begge har herude, og slet ingen Forfattere) skulde findes (jeg gav Dig netop derfor ikke sidstegang nogen Opskrift, fordi, hvor der kun ere faa Bøger forhaanden, man sjelden kan faae dem, man forlanger, men de, som ere tilstæde, ere gjerne ganske andre) da hav den Godhed (om det skulde gjøre nogen Virkning, at hilse Nyerup fra mig, ved jeg ikke; jeg talte dog med ham derom, da jeg sidst var inde) enten at sende dem (maaskee jeg herefter kan faae fat paa en Leilighed, som gaaer tiere, saa at jeg kunde love at sende dem ind til bestemte Tider; dog fra dette Bibliothek behøves det ei) eller tilskrev mig, hvilke der ere.

Din Dampe.

Den i dette Brev nævnte Bastholm er den noksom bekendte Slagelsepræst, Hans Bastholm, Sognepræst ved Sct. Mikkel's

Kirke, han, som skulde blive Dampes Efterfølger som Redaktør af „Den Vestsjællandske Avis“. Pastor Bastholms store Bogsamling solgtes til Sorø Akademi's Bibliotek, og Lektor Balslev har fortalt mig, at det i Brevet nævnte Værk af Johann Gottfried Eichhorn: „Geschichte der Literatur“ netop endnu findes i den Bastholmske Samling i Sorø Akademi — forøvrigt findes ogsaa her Dampes Afhandling om Retskrivning dediceret „til hr Pastor og Ridder Bastholm ærbødigst fra Forfatteren“.

Det næste Brev fra Dampe kommer først i September, det er stadigt hans Disputatsarbejde, hvor han beder Dahl om Hjælp med Oplysninger om en Række nu vel glemte videnskabelige Forfattere:

Bedste Ven!

Tør jeg besvære Dig endnu lidt? Kunde Du excerpere eller udskrive mig af Herbelots bibliothéqu(e) orientale p.516,517, hvilket handler om Lokman; iligemaade af Chardin voyage en Perse vol. 3 p.33 og v. 5 p.189 om samme; og Galland les Bons-mots des Orientaux p. 156 om samme. Kunde Du saa ikke skaffe mig at vide, hvad Mr. Z e r i o u var for en Fyr, der skal have skrevet Æsops Levnet; og endelig, om Boulangers Afhandling om de Uvisheder, der angaae Oldtidens første Skribenter er skrevet paa latin eller fransk, og med hvad Titel. Jeg fik da Golius, men finder Din Castellus bedre. Tilgiv min Korthed, jeg skal snart skrive mere og blive ikke vred.

Slag. d. 8. Septbr. 1811.

Din Dampe.

Løftet opfyldes faa Dage efter i et nyt Brev:

Til

S. T. Hr. Studios, Dahl

i store Larsbjørnsstræde Nr. 173, 1 Sal

i Kjøbenhavn

Slagelse d. 12. Septbr. 1811

Bedste Ven!

Du har glædet mig ved en Bog og et Brev, hvorfor jeg takker Dig. Du skriver, at Rasmussen skal disputere; hans Æmne, hans Titel skrækker mig; mit klinger ikke nær saa lærd; det er ganske forstaaeligt for Gud og hver Mand, hvilket inderlig græmmer mig; mit, hvori jeg nu er temmelig inde, er dette: *systema ethicum Corani*, og (om) Gud vil og Længden tillader det: *Arabum in universum sive conspectus notionum*, quæ apud hunc populum olim vigebant, *ethicarum**) med adskillige hosføiede *animadversiones philologicæ* til arabiske Skribenter, hvoriblandt, Altsammen om Gud vil, en kort Sammenligning mellem det arabiske og æthiopiske Sprog. Gud veed, om det vil agtes for et værdigt, passende Æmne, thi jeg maae sige, jeg har ikke noget rigtigt Begreb om disse Disputatsæmner, hvortil jo ikke Alt — f. Ex. ingen æsthetisk Afhandling, har jeg hørt — kan bruges. Jeg har omtrent den samme Idee derom, som Ewald engang om Oden, nemlig at Titelens fornemste Dyd er at indeholde noget uforstaaeligt, fremmed og uinteressant Tøi, og dernæst Afhandlingen bør være sammenvævet af Citater, omtrent som hiin Prædiken, der bestod af lutter Bibelsprog, blot forbundne med og og: eller. Gjerne gad jeg nu vide, om Nogen har behandlet samme Æmne; om Mohamed er sagtens skrevet endeel — jeg tænker især af Herbelot og Pocockius — men hvor kan jeg faae noget af det at vide, som boer 12 Mile fra Athenen; Castelli *lexicon heptaglotton* er en ypperlig Gave af Guddommen, som er tilhændekommet mig; thi den har

*) Dampes endelige Doktordisputats fik følgende Titel: „*Conspectus et æstimatio ethicæ Corani*“. (Oversigt og Vurdering af Koranens Moralfilosofi).

Golii Lærdom og mere end det. At den arabiske Deel deraf er udskrevet og taget af Golii Lexicon er ingen Tvivl paa ved mindste Sammenstilling; de ere Ord for Ord lige; men Castellus har flere Tilsætninger, især Citater, som jeg sætter megen Priis paa. Jeg venter nu med Længsel paa Valtons Polyglot fra Sorø, hvorhen jeg allerede har sendt Beviset.

Jeg har en ny Begjering til Dig: jeg seer, at Universitetet i Norge er i Gang og bestemt. Man talte om, at Nogen af Lærerne ved Latinskolen maaskee kom did f. Ex. Hersleb, Krumm eller Andre og at der da skede Forandring ved Latinskolen i København. At jeg ønskede mig did, begriber Du let. Kunde Du ikke skaffe mig nogen Underretning — om ikke vis, saa dog Gisning — herom, især da Du kjender Hersleb. Jeg vilde i saa Fald have alle mine Garn ude. Vær nu ikke nogen doven Brevskriver, men glæd, trøst, ophjælp, opmunter, opliv, fornøi, henryk mig snart hermed! Min Kone skranter; jeg er frisk, læser, til jeg maae blive gal, og er maaskee i dette Øieblik gal. Thi er det ikke Galskab at haabe? en gammel Sentens, vil Du sige; men det er en, som Mennesket gjentager ofte for sig selv, som en Prædiken, der vel vides, men aldrig lystres. Skrømt ikke!? snart op! gratulerer til Din Responson. Rasmussen kunde ikke gjort bedre Valg, det er meent, som sagt. Lev vel!

Din J. J. Dampe.

Ogsaa i dette Brev forekommer en Del ældre videnskabelig Litteratur, som maa forekomme Nutidslæseren fremmed, og som det ligger udenfor denne lille Afhandlings Rammer at udpensle. Der er dog eet Værk, som fortjener en lidt nøjere Omtale, det er den „Valton's Polyglot“, som Dampe med Længsel venter paa fra Sorø. Det er et berømt Bibelværk paa flere sprog (= polyglot), og som saavidt jeg har kunnet faa oplyst ikke findes i andre Biblioteker i Danmark: Biblia sacra polyglotta, udgivet af Brinanus Waltonus i London 1657; Sorø Akademi brændte som det nævnes paa næste Side under

Omtalen af den første Avisudgiver i Slagelse, Peter Magnus, i 1813, og kun ganske enkelte Værker blev reddet og er nu bevaret i det nuværende Bibliotek. Blandt det, der blev reddet, er netop Waltons Polyglot, og det ligger nær at tænke sig, at Værket er reddet, fordi det har været udlaant paa Brandens Tidspunkt til Dr. Dampe i Slagelse, saa at denne har kunnet aflevere det ubeskadiget efter Branden.

Det næste Brev fra Dampe til Dahl savner Aarstal, men man kan af en Efterskrift fra Dampes Kone i Brevet se, at det er fra samme Aar, 1811. Nu er Dampe færdig med Disputatsen og skriver i lykkelig Stemning til Dahl om de overstaaede Anstrengelser:

Slag. d. 8. Dcbr.

Min bedste Dahl!

At jeg ikke har skrevet Dig til, er meget uartig; men jeg havde saa travlt. Nu er jeg færdig, og skal næste Gang skrive Dig et langt Brev. Her er Disputatsen; kik dog ind i den og see hvordan Latinen er; thi den er jeg meget bange for, da det er længe siden jeg skrev Latin sidst. Skriv mig saa til, og skaf mig at vide, hvad jeg nu har at gjøre, hvordan Ansøgning at skrive, kort — Formaliteterne. Men jeg er bange, Du har ikke Tid, og Du er dog den E n e s t e, jeg har at bede derom. Skriv mig dog Formaliteterne til m e d n æ s t e P o s t.

Din Dampe.

Som foran fortalt tillader en Efterskrift fra Fru Dampe at datere Brevet; ogsaa det Brev forud for dette, som Dampe skriver d. 12. September 1811 til Dahl, har en af hans Hustru paaført Efterskrift. Begge disse Efterskrifter viser en overordentlig simpel Ortografi og Stil; skønt opdraget under gode Kaar som Adoptivdatter af Justitsraad Hans Boye og dennes mere kendte Hustru, Salmedigteren Birgitte Cathrine Boye var Dampes Hustru sin Mand saa absolut

aandeligt underlegen og havde heller næppe Evne til at administrere Husførelsen i Hjemmet. Økonomien har øjensynligt fra Ægteskabets første Dage været anstrengt, men uanset hvor nu Skylden for dette skal søges, saa er Dr. Dampe's unge Ægteskab i Slagelse præget af Næringssorger, selvom han var flittig og sparsommelig. At Ægteskabet i Løbet af otte Ar gik overstyr og endte med Separation er for saa vidt forstaaeligt.

I sine Næringssorger søgte Dampe efter Extraindtægter, ligesom han i et Brev til sin ovenfornævnte Studiekammerat allerede i 1813 med Anledning af Aabningen af Universitetet i Norge udtrykker Haabet om et bedre Embede i København eller Roskilde, naar nogle af de derboende Latinskolelærere forventes at blive kaldt til Norge som Professorer.

Af denne Grund bliver Dr. Dampe Redaktør ved Slagelse's første Avis, den nuværende Sorø Amtstidende. Dette Blad, et af Provinsens største, startede 1815 som et lille 4-sidet Blad i Kvart-format⁵) som „Avis for ti Kjøbstæder, Slagelse, Sorø, Ringsted, Korsøer, Kallundborg, Holbek, Nykøbing, Nestved, Skjelskør, Vordingborg og deres Omegn“. Bladets Ejer og Udgiver var en da 31-aarig københavnsk Bogtrykker Peter Magnus, som vendte hjem fra en Del Aars Udlændighed og Eventyr. Da Sorø Akademi brændte, erhvervede han fra det brandlidte Bibliotek en brugt Bogtrykkerpresse med tilhørende Typer, og da Helsingør var den eneste By paa Sjælland udenfor København, som da havde sin egen Avis, mente han, at noget lignende maatte kunne etableres i Slagelse med et passende stort Opland (hvad jo ogsaa maa siges at have foreligget, saavidt man skal tro Titlen).

No. 1.

Avis

1. Hæf.

for
Rjøb,
Slagelse, Sorø, Ringsted,
Nykjøbing, Næstved, Skjelskjør,

ti
stæder,
Korsør, Kallundborg, Høvel,
Vordingborg og deres Omegn.

Udgivet af Dr. Damshøj som Redaktør af *Correspondance* for Søen, Redaktør og forfatter af *Priester Magasin*.

Slagelse den 3die Januar 1815.

A god Begyndelse er fra Gud; med ham at begynde, er steds godt og heldvarsende. Han, den Vise, og Gode, og Bøde lode hver ved retfærdig Dømt til dens gode Formaal! — Vort første Blads anden Måat er at anbefale sig til overbøende Medtogelse; til at indbyde og ordne Kvinden, forbeholdt dens Redacteur, min lærde Ven og Kollega. Det være da uden af Præsidenten med Avisens Interesse og Hensigtsmæssighed i Fremtiden, at jeg, ved den første Tid, sat ud af Stand til at levere noget Brev eller mere Passende, her indbyder, af en urolig Opera, følgende Chør af Romerske Kriger.

Med festlig Sænde saa frægt vi drage
Til Næstveds Vest for vor Stad og vort Land.
Aan Med avert Seer paa Slægtes Dage;
Aan Med hæder Drona, og Høfning, og Mand.
Hog Mars af Bader og Skæts boger
De Dvinder og Spær der hjemme saa trygge.

Hjemme er Hellen, ei Svogder han trækker;
Til Liv og Med roder Strømstens Vind.
Ei værges Hende han lægger i Lanter;
Med Vælbømt kun Nimen haar modig og hørt. —
Sig Daad ved Livens til Gubernes Hæder
Ejstang, blandt Nymfens eigt frastende Glæder.

Hilf velskænkte Kriger, i Kampernes Stare,
Sig tumler og splitter den sunde Hær;
Ei hungerevælt Løve, han anbrer ei Hær.
Hens frigtelig rammer hans draktskine Spær.
Hvor Reen fra Jænderens Væide; ham sturr,
Hog Hælvante Væiter saa angstelig han grurr; —

"J Jænderne Staalands, fra Rulle til Rulle,
"Da Gæstgæver svinger den kende Sværd;
"E at han min Elster ei fæder — ei strætte
"I Støvet! — det uranssig fæder ham den Hærd!"
"Hog fæder, og fæder, og venter Ugen;
"Af Næstveds trussen den Ulfede søger. —

Ei Hæder Gæstgæver og Komulus Dæne,
Da frægtige Roma, den Gubernes Kost,
Ei Julius, den Kriger! — Mens Sønder dem liges
Læsten hjæret trækker hvert aumbæret Kost.
Hog Gæstgæver og Mandens til Hæder og Hæder
Ei fæstlige Den vore Kriger lode. —

Ei, Kom! dine Krigeres Jæse omvænde
Af Sørens Læstvær — du Læstværds Kom!
Ea monne vi værdigen Hæderne mindes;
Ea, Meder! dig hæder din mandige Sen.
Ei vore Læstrens Drenning, og Stæderens Kren!
Din Hæder gjæstet til Hæstene Læne!

Kræsten.

Det første Nummer af „Soro Amtstidende“.

Sorø Amtstidende har fra den første spæde Begyndelse haft en paafaldende Tilknytning til Skolen som saadan, til Skolens (og Kirkens) Mænd. Ikke blot er Dampe, den før-

ste Redaktør, Skolemand, men i hans Forfald optræder en Overlærer Poul Arnesen ved Redigeringen af det første Nummer i 1815. Da Dampe maa rejse fra Byen 1816 — og netop p. Gr. af de Vanskeligheder han ved sin ubetænksomme Journalistik har skabt sig — efterfølges han af Sct. Mikkel Kirkes Sognepræst, Hans Bastholm. Dampe's Afrejse skete lidt hovedkulds og Bastholm skulde kun „indtil videre“ bistaa Udgiveren med Redaktionen, fortsatte ikke desmindre fra 1816 til 1837 (han tog sin Afsked som Præst først 1846 og døde 1856, 82 Aar gl.). En ny Lærer efterfulgte Bastholm som Redaktør af Bladet — der nu havde faaet Navneforandring til „Den Vest-Siellandske Avis eller Slagelse Avis — og-saa Adjunkt ved Slagelse lærde Skole: Christopher Petersen Andersen. Da han forlod Redaktørstolen maatte Magnus selv redigere Bladet, dog med „en stor Medhjælp i Rektor C. V. Elberling, indtil denne i 1851 forflyttedes til Roskilde“⁶). I 1876 fik „Sorø Amtstidende“, som Bladet nu kaldtes, en ny Skolelærer som Medarbejder, Redaktør Hans Jensen, oprindelig fynsk Møllersvend, men derpaa Seminarieelev paa Skaarup Seminarium og Lærerexamen i 1873, da han var 21 Aar. Efter nogle faa Aar som Højskolelærer begynder han i 1876 en Livsgerning paa Sorø Amtstidende, der skulde strække sig over 68 Aar, deraf over 50 som ansvarshavende Redaktør.

Ogsaa Slagelsebørn, som er yngre end jeg, vil huske Papegøjehuset, et lille straatækt Hus ved Sct. Poulsbjerg, hvis Navn hidrører fra, at det var Skydepavillon for det længst hensovede Sct. Knuds Gilde⁷), som her skød til Papegøjen (holdt Fugleskydning). Den rapmuede Dr. Dampe skrev ubetænksomt, da han efter et andet Blad „Kjøbenhavns

Skilderie“ til sit Blad forfattede en Artikel om Dyrenavne paa Kroskilte: „Her ved Slagelse have vi ikke synderlig mange mærkværdige Navne, med mindre det skulde være „Papegøjen“, som formodentlig er opkaldt efter de mange Damer, der spadserer der forbi til Skoven om Sommeren“. Insinuationen bragte den lille By i Oprør: „Hvor kan Slagelse Avis tillade sig en saa uvittig, grov og i alle Henseender urigtig Sarkasme mod Slagelses Damer, som den i Nr. 15 indførte“, spørger en Læser harmdirrende, og en anden karakteriserer Bladets uheldige Redaktør i en Annonce: „Efterlyses — en Han-Papegøje. Den er at kjende paa sin gabmunde, næsviise, ubetænksomme og meningsløse Plapperen, sine sribede Ben, lysegraae Hale, mørkegraae Ryg og Vingger, rødt Bryst og smudsig hvid Hals, sort Hoved. Hvo, som maatte træffe paa den, anmodes om at opgive det i Slagelse Avis, da man, keed af dens utaaalelige stødende Vaas, ønsker at stække dens Vinger og saaledes at befri sine Medborgere for denne Pludder-Madses ubeskjødne Sludderen“. Enden paa Affæren bliver, at Dampe beder sine „Medborgerinder og Medborgere ikke at regne ham sine ubesindige Udtryk videre til Onde“, men et par Maaneder senere nedlægger han dog Redaktørvirksomheden og opgiver sin Lærerstilling for at flytte til København uden at have noget nyt Embede i Udsigt.

Han oprettede i København en Privatskole — „et Institut for Sønner af bedre stillede Forældre“, som vel lovede en Fremtid, men dog hurtigt maatte gaa ind p. Gr. af manglende Søgning, formentlig mest fordi Dampe forsømte det Arbejde, som skulde skaffe ham det daglige Brød.

Det var jo Rationalismens Tidsalder, og Tiden er Klublivets. Man pokulerer og politiserer af Hjertens Lyst, og Dampe er en af de ivrigste over en Bolle Punch (uden at der heri skal ligge nogen som helst Antydning af, at Dampe var Al-

Dr. Dampe.

koholist med Alkoholistens mentale Forandringer). Han omgikkes meget og gerne Tidens Skønaander, som han traf i Klublivet, og havde intet imod, at Offentlighedens Søgelys ramte ogsaa ham. Som cand. theol. havde han jo Ret til at prædike i Kirken, blot han fik Lov dertil af vedkommende Sognepræst. Med sine rationalitiske Gæsteprædikener blev han i 1818—19 noget af en Modepræst. Det var dog, som

den senere Christiansø-præst Chr. Lynges skriver⁸), ikke Synd eller Naade han prædikede om, men Tidens sædelige Fordærv; han næsten tordnede derimod og „Graad og Skrig genlyde i den propfulde Kirke og flere Kvinder bæres afmægtige bort“, som Johansen⁹) anfører. Han var (og han vidste, at han var) en ikke ringe oratorisk Begavelse og siger selv herom: „Ofte forundtes det mig fra den hellige Talerstol at foredrage for mine Medborgere af de Sandheder, som henhører saadanne Steder, og jeg havde dem, der hørte mig“ (!)

En Prædiken i Helligaandskirken om „Frihedens Overensstemmelse med Kristendommens Aand“ bragte hans theologiske Virksomhed til Ophør; Biskoppen indberettede til Ministeriet, som bestemte, at Dampes ikke foreløbig maatte betræde nogen Prædikestol. Dampes lod sig ikke gaa paa af dette, han lod sine Prædikener trykke — med det Resultat, at han fik en Mulkt paa 40 Rigsdaler Sølv for utilbørligt at skrive imod Autoriteterne. Han lejede Lokaler, hvor han kunde holde verdslige Foredrag — han mente sig i sin gode Ret, da han jo havde erhvervet jus docendi ved sin Doktorgrad — og Myndighederne forbød ham ogsaa dette. Dampes kunde med Rette føle sig forfulgt af Myndighederne, ikke mindst efter, at Kongen — som noget hidtil uhørt — nægtede at modtage ham ved sine ordinære Audienser, hvor ellers selv den ringeste kunde faa Foretræde.

De vaagnende Frihedsideer i Europa maatte selvsagt ogsaa tiltale en Natur som Dampes, og han begynder nu omkring 1820 at syse med saadanne Tanker, som i et Enevoldsstyre maa findes ikke blot formastelige, men direkte statsfarlige. Om der egentlig lurede saa reelt stor Fare i Dampes barnlige

Forsøg paa at hidføre en Forandring i Landets Styre er en helt anden Sag. Hans saakaldte Program er helt holdt i Tidens noget svulstige Stil:

»Alene paa Retfærdighed og Agtelse for alles Rettigheder bygges frie Regjeringsindretninger.

Den, der tænker som Mand og som Menneskeven, ønsker Retfærdighed og Folkets Vel mere end sit eget Vel.

Saa lærer en indre Stemme i det ædle Hjerte, saa lærer Fornuftens og Religionens hos den, der har Religion.

.....
.....

Der er Nationer i Syden, hvor en Del af Folket nylig har med Magt forandret Regjeringsformen. Der er og mange i Norden, hvem det synes, at en Forandring i Regjeringsformen er højst ønskelig og vigtig for at afvende og bøde paa megen offentlig og privat Elendighed, foruden dette, at der gives Regjeringsformer, der ere værdigere for frie Mennesker end en uindskrænket Enevoldsmagt.

Vi bedomme her ikke disse Meninger eller de andre Nationer. Men af det Eksempel, de har givet, følger ikke, at vi skulle derfor ogsaa forene os og med Magt forandre Regjeringsformen, men vi skulde følge Retfærdighedens Stemme. Retfærdighedens Stemme skal følges af Folket og af Kongen.

Retfærdigheden skal forebygge Magtens Anvendelse og Borgerskrig. Retfærdigheden skal for bestandig sikre Landets Rolighed og Lykke.

Vi forlange ikke Forandring i Regjeringsformen, men vi nævne Retfærdighed . . . Norden bruger Retfærdighed, hvor Syden skrider til Magt og Krig.

.....
.....

Vi sige ikke, at Regjeringsformen skal forandres. Vi sige, at en Nation har Ret til at bestemme Regjeringsformen og til at forandre den, om den vil, thi Kongen har Ret til at bruge den

Magt, der er ham givet, men Kongen var et Menneske, for han fik Magten ligesom efter den Tid, og intet Menneske kan give sig selv Magt over et helt Folk.

Kongen har altsaa Magten af Folket. Folket giver Magten; Folket gjør Indretningen med Regjeringen. Alt dette maa Folket have Ret til, efterdi Kongen har modtaget disse Bestemmelser af Folkets Haand.

.....
.....

Det danske Folk har i 1820 samme Ret til at forandre Regjeringsformen, som det havde i 1660, i hvilket Aar Folket forandrede Regjeringsformen.

Her er Folkets Ret, og her er Kongens Ret, den som gaar uden for sin Ret handler uretfærdigt. Den, som bruger sin Ret, skal have Retfærdigheden til Skjold.

.....
.....

Men naar et Folk gjør en Indretning, da maa det handle som ethvert Selskab. Det maa stemme; det maa vælge deputerede til at stemme; det maa udøve sin Stemmerettighed; Flerstemmighed maa gjælde.

Dette i sig selv næppe angribelige Program set ud fra et rent Menneskeretsprincip udkrystalliseredes i en Plan, som endnu opbevares i Rigsarkivet, og som man fandt paa Dampe's Person, da han ved noget af et Komplot fængsledes Torsdag Aften d. 16. November 1820.

Forud var gaaet nogen Propaganda fra Mund til Mund i forskellige af Datidens Klubber, vist uden at have opnaaet mere end almindelig Opmærksomhed. En Del af dem, der sympatiserede med Dampe, viste deres Sympati ved at bære en særlig Jernring paa Fingeren, en Slags drenget Emblem,

Plan.

Naar Samfundet har mødt, ndstedes Proclamation til Folket, og Afvæknung til Kongen af hans Erklæring, om han erkiender Folkets Ret.

Naar denne erkiendes, foranstalttes Stemen over hele Riget, eller Udvalgte af Deputerede til at stemme om, hvilken Regeringsform der skal bestaa eller vælges.

Imidlertid indbyder Samfundet de Borgere, som ville, med Afløsning, forblive under Vaaben, til Værgemod ~~alt Indgreb~~, saalange til Regeringsformen er valgt og fra alle Sider erkiendt.

Men erkiendes ikke Folkets Ret af Kongen inden 24 Timer, da betragtes han, som den, der vil bruge Vold. Og denne Vold følger til en kortere Fremgangsmaade.

Samfundet indbyder da alle Hovedstædens Borgere til øiebliklig, ved offentlig Raad, at stemme om Antagelsen af den ^{fri} ~~Neapolitaniske~~ Regeringsform, med saadanne ~~Freendlinger, som inden maatte agtes~~ nødvendige af hvilke dog ingen må være saadan, at ~~Folkets Frihed dermed formindkes.~~

Derpaa ndstedes Opfordring til alle

Dr. Dampe's Plan om en ny Regeringsform i Danmark.

men Ringen kunde erhverves uden nogen Form for Forpligtelse, og Organisationen synes i det hele saare løst sammen-tømret. Dampe manglede betydende og formaende Meningsfæller. Karakteristisk er det da ogsaa, at hans eneste

virkelige „medsammensvorne“ er en københavnsk Haandværksmester uden nogen Art af Indflydelse. Til Stiftelsen af et saadant „politisk“ Selskab beslutter Dampe og Smedemester Jørgensen at leje et enkelt Værelse for at holde et Møde — paa en almindelig Hverdagsaften uden nogen forudgaaende nøjere Tilrettelægning og uden Udsigt til at Mødet vil blive besøgt af mere end nogle faa nysgerrige. Alene Værelsets beskedne Udstrækning (det findes endnu) skulde borge tilstrækkeligt sikkert for, hvor faa „Oprørere“ der var, og hvor ringe Betydning de havde.

Men Samtidens Myndigheder saa altsaa anderledes. Ved et af den nytiltraadte Politidirektør — med rigelige Penge-midler iscenesat — Stickersystem var man orienteret om Mødested og -tid. Dampe og hans Ven, Smedemesteren, samt den fordrukne, karakteranløbne Kapt. Top, der var blevet afskediget som Kaptajn fra Kongens Livjægerkorps og nu hutlede sig igennem Tilværelsen paa en lidt „nasset“ Maade, var noget overrasket over allerede at finde Værelset fuldt oplyst (Top dog nok forstilt), og i Porten fandt de en Politimedmand med to Betjente, som straks erklærede dem alle 3 for anholdt; Politidirektøren havde hertil forud indhentet sig Statsministerens Tilladelse. Dampe blev tilbageholdt, medens Smedemesteren fik Lov til at gaa sammen med Top, dog med Paalæg om at forholde sig tavse om det passerede. Dampe's Arrestation vakte vældig Opsigt i det datidige lille København og gav hurtigt Anledning til en Række vilde Rygter, som synes at have sat Myndighederne noget i Forlegenhed. Udenrigsministeren henstiller til Statsministeren, om ikke en officiel Omtale i Statstidende bør indrykkes for at de hamborgske Aviser ikke skal blive dem, der bringer Sagen

offentlig frem i Danmark, og man finder i Statstidende for 20. November en Bekendtgørelse fra Politidirektøren om, at „Politiet have erfaret, at et lidet Selskab, om hvis Formaal der ei var gjort anordnet Meddelelse, havde lejet Værelser i Brolæggerstræde og berammet Møde d. 16. November. Ved dette Møde bleve nogle Personer anholdte, blandt hvilke en vis Dr. Dampe fandtes at være i Besiddelse af nogle Papirer af saa lovstridig Natur, at der var fuld Anledning til at belægge ham med Arrest og anstille nøiere Undersøgelse; men af denne som af de forefundne Papirer selv fremlyste det tilstrækkelige, at Dampes Planer og Forsætter ikkun vare Fostre af hans ophidsede Fantasie og ikke havde fundet nogen Understøttelse hos andre“.

Helt saa fortrøstningsfuldt, som denne officielle Bekendtgørelse lod formode, saa man dog ikke paa disse Fostre af Dampes ophidsede Fantasi. Ganske vist er der nogen Vaklen hos Myndighederne efter det første Forhør, men Frygten for at vise sig svag overfor et nok saa intetsigende Attentat paa Enevoldsstyret sejrede. Forskellige af Dampes Venner, saaledes den tidligere nævnte nu Overlærer ved Frederiksborg Statsskole F. P. J. Dahl, søger ved skriftlige Henvendelser at redde Dampe, en anden, Overlægen ved Alm. Hospital, Professor, Dr. med. Johan Chr. Vilh. Wendt, mener, at det for Dampes egen Skyld er bedst, som det er gaaet ham, „Den ordentlige Levevis, som Dampe nu fører i Arresten, vil stemme hans Sind til Rolighed, han kunde desuden ikke have fortsat ret længe paa samme Maade som hidtil, Dagen før, han blev arresteret, havde han ikke en Skilling i Lommen, den følgende Dag vilde han være bleven husvild, og hans Moder vilde om et Par Uger have fristet samme Skæbne.

Han drev fra et Punschedstед til et andet; han førte et uordentlig Liv; kort sagt han var ikke mere til at raade eller vejlede“.

Det officielle Retsreferat fremgaar af Collegial-Tidenden (som svarer til vort nuværende Lovtidende), hvis 16. Nummer af 17. Marts 1821 anfører følgende¹⁰):

„Under den imod Dr. Philosophiæ Jacob Jacobsen Dampe og Smedemester Hans Christian Jørgensen anlagte Sag blev det ved egen Tilstaaelse, corpus delicti og Sagens øvrige Omstændigheder tilstrækkeligen oplyst, at Doctor Dampe i Slutningen af forrige Aar havde gjort sig skyldig i at fremstille oprørske Ideer, og i dette Øiemed at have forfattet nogle utrykte Skrifter, sigtende til en Forandring i Regjeringsformen, som han vel ikke søgte at holde hemmelige, men hvis nærmere Udbredelse og Prøvelse han vilde bevirke ved at danne et Selskab, for hvilket han havde besørgt Værelser leiede, og hvori han havde anmodet adskillige Personer at indtræde. Det blev ligeledes godtgjort, at Smedemester Hans Christian Jørgensen her af Staden, som Dampe havde deelagtiggjort i sine Ideer, havde paa virksom Maade søgt at fremme disse.

Ved det første Møde, som var berammet at holdes i Selskabet den 16de Novbr. f. A., blev det imidlertid fra Politiets Side, der herom var underrettet, foranstaltet, at Dampe med Flere blev anholdte i det Øieblik, de vilde indtræde i Selskabets Locale, hvorved de Papirer, som Dampe havde hos sig, blev ham fratagne og forseglede, og han strax, ligesom senere under Undersøgelsen Jørgensen, arresteret.

Efter at den præliminaire Undersøgelse desangaaende var tilendebragt, blev Sagen overdraget en allernaadigst nedsat Commission, bestaaende af 3 Assessorer i den Kongelige Lands-Overret samt Hof- og Stadsret, til nærmere Behandling og Paakjendelse, og ved den derpaa af Commissionen under 14de Febr. sidstleden afsagte Dom blev saavel Dampe som Jørgensen tilfundne at have deres Liv forbrudt.

Vel henhørte begge de Tiltaltes Misgjerninger aabenbar under Lovbestemmelserne i Lovens 6—4—1 og 2, hvorefter de skulde være dømt til kvalificeret Livsstraf, samt til at have Ære og Gods forbrudt. Men da de intet videre havde foretaget til at iværksætte deres oprørske Hensigter, end at de havde søgt at formaae andre til at tiltræde samme; og deres Foretagender, der iøvrigt vare planløse og lidet farlige, saaledes ingen videre Resultat havde havt, fandt Commissionen, at Tilfældet maatte henregnes til dem, hvori hine Lovsteder ere formildede ved Forordningen om Trykkefrihedens Grændser af 27de Septbr. 1799, hvorimod de Tiltalte maatte ansees skyldige i den i bemeldte Forordnings § 1 omhandlede Forbrydelse og dømmes til Livsstraf, hvori den Omstændighed, at de ovenmeldte Skrifter ei vare trykte, saameget mindre kunde gjøre Forandring, som Forordningens § 25 viser, at den, der uddeler Haandskrifter, hvis Indhold strider imod Anordningen, skal straffes, som om han havde kundgjort den ved Trykken.

De Domfældte ønskede ikke denne Dom indstævnet til Høiesteret, hvorimod de henflyede til Hs Majestæts Naade.

Cancelliet forelagde derfor Hs Majestæt Sagen til Afgjørelse, og det behagede derpaa Allerhøistsamme ved Resolution af 7de d. M. allernaadigst at formilde den ergangne Commissionsdom derhen, at baade Doctor Dampe og Smedemester Jørgensen, istedet for at lide efter Dommen skulde hensættes i Fængsel paa Livstid paa Fæstningen Christiansø under streng Bevogtning.

Iøvrigt har Undersøgelsen viist, at ingen har været deelagtig med Dampe og Jørgensen i deres strafværdige Forsætter.“

Smedemester Jørgensen blev straks efter Dommen overført til Christiansø, hvor han hensad i 11 Aar, hvorefter han blev løsladt.

Dampes Fængselsophold blev af betydeligt længere Varighed; efter Domfældelsen d. 14. Februar 1821 hensad Dampe i lang Tid i Politiarresten paa Raadhuset, fordi Fængselslokaliteterne paa Christiansø ikke var i Orden. I Juni bestemtes

det, at Dampe foreløbigt skulde anbringes i Kastellet, indtil et nyt Fængsel var opført paa Christiansø, men først i September overflyttedes han til Kastellet — og til fem lange Aars Trængsler under en Kommandant, der hævnede smaaligt en tidligere Fornærmelse fra Dampe's Side. Kommandanten havde engang vist en despotisk Optræden som Studenterkorpsets Øverstbefalende, hvad Dampe havde bebrejdet ham i en Bladartikel paa en saadan Maade, at den senere Kommandant „skal have grædt af Harme“. Og nu var Dampe kommet i hans Magt: „Det kan være, at De vil beklage Dem over mig, men det bliver nu saa!“ skal Kommandanten have sagt til den indtrædende Fange, og Dampe blev underkastet et nedværdigende og nærgaaende Tilsyn, der tog haardt paa hans ærekære Sind. Dampe anfører sely, at han i de første 1½ Aar i Kastellet ikke fik Lov at trække frisk Luft, og da han omsider opnaaede Tilladelse til at komme ud paa Gaardtur, nægtede han at modtage Tilladelsen, fordi denne var afhængig af, at han fik Lænker paa, naar han kom udenfor Fængselscellen.

I 1823 døde hans tidligere Hustru fra 3 Døtre og en Søn, og Børnene anmodede om Tilladelse til en Samtale med deres Fader i Fængslet, som blev tilstaaet — men ikke maatte vare mere end 10 Minutter!

Paa den lille Holm, Frederikssø, der i Dag er forbundet ved en Bro med Hovedøen Christiansø, blev der derpaa opført et nyt Fængsel, og da dette var færdigt blev Dampe i 1824 overført hertil. Fæstningskommandanten, Wulff, bad om Tilladelse til at yde den nye Fange de samme Lempelser, som var tilstaaet Fangen i det gamle Fængsel paa Hovedøen, Smedemester Jørgensen — men fik Afslag. En Time om Da-

gen maatte Livsfangen gaa omkring paa Fæstningsholmen, men med en Soldat med dragen Sabel i sin umiddelbare Nærhed.

Imidlertid besluttedes det i 1831 at opføre en Karantæne-station paa Frederiksbø, og Dampe blev for eet Aar flyttet tilbage til Kastellet i København, hvor hans gamle Plageaand, General Lorenz, stadig var Kommandant. Han fik sin tidligere Celle nær ved Jorden og overskygget af Kastelsvolden, der udelukkede det meste af Dagslyset. Han fik dog Lov til — uden Lænker — at færdes paa Volden med en Soldat efter sig, og han fik Lov til at modtage sine Børn under noget friere og lemfældigere Former.

Aaret efter flyttedes Dampe tilbage til Christiansø-Fæstningen, var først et Aars Tid i sin gamle Celle paa Frederiksbø, men flyttedes kort efter, da Smed Jørgensen løslodes, til dennes Celle paa Hovedøen. I de følgende 8 Aar blev han paa forskellig Maade chikaneret, vel kun Naalestik, men nok til at fortrædige ham. Da Dampe af sin Fangevogter i 1839 pludselig fik Budskabet „Frederik den Sjette er død“, kunde han ikke tilbageholde et „Gud være lovet“ og sendte straks et Bønskrift til den nye Konge om sin Løsladelse — men det er den samme Politidirektør, som i sin Tid foranledigede ham arresteret, og denne fraraader bestemt Kancelliet, som Kongen hører vedrørende Ansøgningen, at løslade Dampe, „naar det tages i Betragtning, at de Ideer, som Dampe dengang omgikkes med, netop nu mere end nogensinde ere de fremherskende og altsaa, saafremt de ej vare ganske opgivne af ham, hvilket ej med Vished kan vides, vilde finde rigelig Næring i Tidens Aand, saa er hans Løsladelse ikke uden Betænkeligheder og det saameget mindre, naar der endeligen

tages Hensyn til, at han ved sin Løsladelse uden Ressourcer til at leve og med Afbrydelse af hans Forbindelser med Fortiden end mere kunde fristes til at søge sine Subsistensmidler ved at optage sine gamle Ideer og kaste sig i Armene paa dem, der ere ligesindede med ham, og hvor han som Martyr for en Sag, de anse for god, sikkert vilde finde en villig Optagelse¹¹).

Kirchhoff-Larsen fortæller videre, at Kommandanten paa Christiansø, da han modtog Regeringens Afslag, bad Præsten overbringe det til Dampe, fordi han troede, det var mere end denne kunde bære, men Dampe var efterhaanden saa vant til Skuffelser, at han kunde tage ogsaa denne. Der var dog i Afslaget et lille Haab i Henvisningen til at tage Løsladelses-spørgsmaalet op til fornyet Overvejelse i Forbindelse med de Benaadninger, som skulde finde Sted i Forbindelse med Kongens Kroningsfest. Efter to nye forgæves indsendte Ansøgninger fik Dampe Svar paa et tredje Andragende ved, at Kronprinsen, den senere Frederik den Syvende, under en Rejse Syd paa gjorde Ophold med sit Skib paa Øen og i 1841 personligt lod overbringe Dampe den kgl. Resolution om hans Frigivelse — der dog ikke var helt betingelsesløs. Dampe løslodes, men skulde tage Ophold paa Bornholm, og maatte ikke forlade Øen. Efter sit Foretræde for Kronprinsen, der mundtlig meddelte ham Kongens Vilje, gik han straks ud og lejede et Værelse paa Christiansø for at afvente Skibslejlighed til Rønne, hvortil han flyttede 14 Dage senere. Først i 1849, med Junigrundlovens Amnesti for politiske Fanger, fik Dampe sin fulde Frihed og flyttede til København. Allerede i de 8 Aar i Rønne havde han kunnet skrive, hvad han vilde, men han var fortsat under Censur, og ikke

alt, hvad han skrev, slap gennem Censurens Naaleøje. Han skrev Digte, og han udgav en Bog: „Fortælling om mit Fængsel i haardeste Grad i tyve Aar, og min Forvisning i syv Aar, Lidelser, mig tilføiede formedelst min Lære om Folkets Ret“. Rigsdagen bevilgede ham 300, senere 500 Rigsdalere i Aarpenge, dem levede han af — muligt var disse Aarsagen til, at hans Alderdoms Dage blev økonomisk mere sikrede, end han nogensinde tidligere havde kendt. Han døde kort før Jul 1867 paa Københavns Kommunehospital af en Blærestenslidelse, noget nær glemmt, saa meget var sket i Verden, siden han for mere end 47 Aar siden var blevet fængslet for at have fremsat Tanker, der kom en Menneskealder for tidligt til Verden. De Nationalliberales Dagblad „Fædrelandet“ havde Ret i sin Fremhæven ved hans Død, at han var glemmt, men havde vundet en vis Navnkundighed som Martyr for Enevældens Spøgelsesfrygt, for saavel den enevældige Frederik den Sjette som for den sidste salvede Konge i Danmark, Christian den Ottende, forblev han noget af et Spørgelse, men den sidstnævnte øvede dog Retfærdighed ved at befri ham for Fængselsaaget.

Først Capitain Johansens Afhandling om ham og hans „Attentater paa Enevælden i 1820“, som fremkom næsten 30 Aar efter hans Død, satte Tingene paa deres rette Plads. Iøvrigt er det paafaldende lidt, der er skrevet om ham. Fraset nogle Dagbladsartikler fornemmeligt i Venstrepressen¹²⁻¹⁴) er der — mig bekendt — udover Johansens Afhandling kun fremkommet eet større Arbejde om Dr. Dampe; Sognepræsten til Gjerlev-Enslev i Sydøstsjælland var før dette Kald Præst paa Christiansø og fattede dér en naturlig Interesse for den tidligere Fanges Skæbne, opsøgte de da gamle Folk,

som havde kendt Dr. Dampe personligt, og nedfældede sine Indtryk i et lille i 1904 udkommet Skrift om „Fangen paa Kristiansø“. I Journalistforeningens store 2-Binds Værk om Den Danske Presses Historie i 1947 kalder Redaktør Kirchhoff-Larsen med Rette Dr. Dampe for „Et uroligt Hoved“. — Spørgsmaalet, om han egentlig blot var urolig, faar staa hen, han var først og fremmest besat af en Tanke om Retfærdighed, en Tanke, som før ham havde ført P. A. Heiberg i Udlændighed. Forgæves tryglede Dr. Dampe om, at en lignende Skæbne maatte blive ham til Del, og af den Grund undlod han at appellere til Højesteret, næsten vis i sin Forhaabning. Som en Devise satte han over sin i 1858 udgivne Lidelseshistorie et noget frit oversat Citat af Cicero:

»Dersom nogen mener, enten at min Tænkemaade er forandret, eller at min Stræben for et retfærdigt Øiemed er slovet, eller at mit Mod er sunket, da tager han storligen fejl. Alt, hvad Vold og Uret Despotens og hans Trælles Raserie imod mig have kunnet berove mig, det have de taget, tilintetgjort, ødelagt. Men det, som Menneskemagt ikke kan fratage en Mand, hvis Sjelékraft den ei har formaaet at knække, det har jeg endnu bestandig, og det skal jeg beholde.«

JAKOB JAKOBSEN

Literaturhenvisninger:

- 1) *J. J. Dampé*: Fortælling om mit Fængsel i haardeste Grad, Kbhvn. 1858. Genudgivet af Dansk Kautionsforsikring med et Forord af Carl Dumreicher, København 1951.
- 2) *J. C. Johansen*: Dr. J. J. Dampé og Attentater paa Enevælden i 1820, Historisk Tidsskrift, 6. Række, V, 1895.
- 3) *Fr. Dabl*: Et Bidrag til Dr. J. J. Dampes Charakteristik, Personalhistorisk Tidsskrift 1898, S. 196.
- 4) *P. Arnskov*: Bogen om Slagelse, Slagelse 1931.
- 5) *Chr. Kirchhoff-Larsen*: Den danske Presses Historie I-II, København 1947.
- 6) *P. Arnskov* (se tidligere).
- 7) *Jakob Jakobsen*: Sct. Knuds Gilderne i Danmark, Vejle Amts Aarbog 1951, S. 45.
- 8) *Chr. Lyngé*: Fangen paa Kristiansø, Odense 1904.
- 9) *J. C. Johansen* (se tidligere).
- 10) Collegial-Tidenden, No 16, 1821.
- 11) *Chr. Kirchhoff-Larsen* (se tidligere).
- 12) Dansk Politik, 1945.
- 13) Det Frie Blad, 1923.
- 14) Samvirke, 1948.